

DE POSITIE VAN HET PARTICULIERE BOSCHBEDRIJF BIJ DE HUIDIGE HOUTPRIJZEN

door

Ir J. H. Jager Gerlings.

In den aanhef van het artikel, dat onder bovenstaanden titel in het nummer van dit tijdschrift van Maart j.l. van de hand van Ir A. A. Bonnema is verschenen, zegt de schrijver, dat verschillende recente publicaties het Nederlandsche particuliere boschbezit verantwoordelijk schijnen te willen stellen voor de nu zoo gesmade z.g. mijnhoutcultuur en dat zij het particuliere boschbedrijf schijnen te willen verwijten uitsluitend op geldelijke belangen te hebben gelet.

Schrijver zegt dan verder, dat ik zelfs meen, dat dit verkeerde beleid mede tot de instelling van het Staatsboschbeheer deed besluiten.

Tegen deze laatste bewering moet ik in zoover opkomen, dat ik geen persoonlijke meening heb uitgesproken, doch slechts in het kort heb aangeduid op grond van welke overwegingen men in de jaren, die aan de oprichting van het Staatsboschbeheer vooraf gingen, in gezaghebbende kringen tot de overtuiging was gekomen, dat de zorg voor den boschbouw in ons land niet uitsluitend aan het particuliere initiatief behoorde te worden over gelaten, maar in de eerste plaats een onderdeel van Staatszorg behoorde te zijn.

Over deze voor dien tijd zoo opvallende verandering in de tot dusver in ons land heerschende opvattingen is door veel personen geschreven en het is misschien niet slecht eens na te gaan welke de redenen zijn van dezen omkeer in de openbare meening. De heer E. D. van Dissel heeft er in verschillende publicaties aandacht voor gevraagd, o.a. onder den titel: „Toekomst van het Nederlandsche bosch”, no. 8 van de Gids van 1925; onder „Boschbouw” in de Nederlandsche Landbouw in het tijdvak 1813—1913 en onder den titel: „Een en ander over de ontwikkeling van den boschbouw in de 19e eeuw” in het Gedenkboek Staatsboschbeheer 1939.

Door de verschillende schrijvers wordt de aanleiding tot bedoelden omkeer van opvatting gezien in den toenemenden uitvoer van mijnhout na 1870 en vooral na 1880, toen bijzondere tarieven voor het mijnhout werden ingevoerd en in de daarop volgende jaren omstr. 200.000 m³ per jaar uit ons land naar België verdween, hetgeen een achteruitgang van de boschoppervlakte van 1865 tot 1888 tot gevolg had, en ook, dat de boschbouw steeds meer het karakter van mijnhoutcultuur verkreeg.

De vele vellingen, die de snelle uitbreiding van ons boschbezit gedurende het tijdvak van 1833 tot 1865 in een achteruitgang deden verkeerden, deden de in 1890 door de Maatschappij van Nijverheid benoemde Commissie ter overweging van Staats- en particuliere bemoeiingen bij de ontginning van woeste gronden in haar in 1893 verschenen rapport de vrees uiten, dat Nederland spoedig geheel beroofd zou zijn van bosschen ouder dan 30 jaar. De heer Van Dissel wijst er in zijn publicaties op, dat deze Commissie het van groot belang achtte, dat ons land in het bezit zou komen van bosschen, die als zoodanig voor het nageslacht bewaard zouden blijven, dat zij van den particulieren boschaanleg niet veel verwachtte, daar die hoogstens tot mijnhoutbedrijf zou leiden en voorts, dat zij een Staatsingrijpen noodzakelijk achtte, door bovendien aan een belangrijk boschbezit groote voordeelen van algemeen socialen aard verbonden zijn.

Genoemde Commissie motiveerde de Staatsbemoeiing voor den boschbouw o.m. als volgt: „De Staat, de vertegenwoordiger van de duurzame belangen der Natie, kent den grooten prikkel niet van zijn bezittingen in geld te zien omgezet en kan dus „geduldig den tijd afwachten, die hem voor den bouw het meest gewenscht voorkomt. „Hij kan (daar hij niet bevreemd behoeft te zijn voor een ingrijpende verstoring in zijn „werkplan door onvoorziene omstandigheden als: sterfgevallen, fortuinverlies enz.) „de geheele exploitatie inrichten naar een vaststaand beginsel, met dit productieve „einddoel voor oog.”¹⁾

¹⁾ Van Dissel: „De toekomst van het Nederl. bosch”, overdruk van de Gids, 1925, blz. 7.

Dat men algemeen vreesde, dat de boschbouw in ons land zich geheel tot een cultuur van mijnhout zou ontwikkelen, blijkt duidelijk uit de vele publicaties van dien tijd. Zoo wees de toenmalige minister Sprenger van Eyk er bij de indiening in 1897 van het wetsvoorstel tot aankoop ter bebossching van ruim 2600 ha stuifzand en heide nabij Kootwijk op, dat ten aanzien van boschaanleg op woesten grond weinig van den particulier kon worden verwacht, die hoogstens tot een mijnhoutproductie over zou gaan, en dat dus de Staat zoo niet alleen, dan toch het best in staat was voor blijvend boschbezig zorg te dragen.²⁾

Dat de particuliere boschbezitter uit financiële overwegingen zijn heil zocht en ook thans veelal nog zoekt in de teelt van mijnhout, ligt voor de hand en men kan hem dit niet euvel duiden, omdat dit de eenige manier was en vaak nog is, om een redelijke opbrengst van zijn bedrijf te verkrijgen. Hier komt echter bij, dat het voor veel boschbezitters destijds de eenige vorm van boschcultuur was, die technisch binnen hun bereik lag.

Ongetwijfeld heeft onze boschbouw, ondanks het mijnhoutbedrijf, veel aan het particuliere initiatief te danken. Wij mogen immers niet vergeten, dat alles, wat wij thans aan bosch hebben, grootendeels door particulieren boschbouw is ontstaan. Dat, zooals Ir Bonnem a terecht opmerkt, datgene wat wij nog aan mooie bosschen bezitten, vrijwel uitsluitend op de landgoederen te vinden is, althans aldaar zijn oorsprong vond, alwaar het uit particulier initiatief geboren, veelal met voorbijgaan van geldelijke belangen uitsluitend door de liefde en toewijding der eigenaren kon gedijen, noopt ons tot groote dankbaarheid. Er blijkt bovendien uit, dat het particuliere initiatief zich niet uitsluitend in de richting van mijnhoutcultuur heeft ontwikkeld.

Intusschen zal ieder, die eenigszins op de hoogte is van den toestand ongetwijfeld erkennen, dat de particuliere boschcultuur, in het algemeen gesproken, in velerlei opzicht voor verbetering vatbaar is en dat, zoowel in het belang van den boschbezitter als van onze samenleving, meer hout kan worden voortgebracht, dat bovendien aan hoogere technische eischen voldoet, al valt er in dit opzicht sedert de laatste 50 jaren verbetering vast te stellen. Het zij echter verre van mij den boschbezitters, hiervan een verwijt te maken.

Over den toestand van den boschbouw in de tweede helft der vorige eeuw schreef van Dissel: „Het grootste euvel evenwel was, dat de boschbouw niet als vak werd beoefend. Er waren geen vakmensen; alles bleef liefhebberijwerk”.³⁾ Hij wijst er op, dat Staring blijkens zijn in 1867 verschenen „Dennenteelt”, sterk gevoelde, hoe gebrekkig de kennis omtrent aanleg en behandeling der bosschen was en dat deze auteur zegt, dat de dennbosschen veelal op zeer jeugdigen leeftijd werden geveld, deels noodgedwongen als gevolg van den gebrekkigen aanleg, deels echter uit direct winstbejag.

Op een andere plaats legt Van Dissel ongetwijfeld de vinger op een wonde plek, als hij zegt: „De boschcultuur stond niet op hoogen trap”, en verder: „Goed, deels was gebrek aan deskundig geschoold personeel de schuld van een en ander; de boschbouw werd te veel als liefhebberij beoefend en berustte uitsluitend op empirie. Voor boschwachters, noch voor houtvesters bestond hier te lande een opleiding”.⁴⁾

Ook Staring gevoelde dit reeds; hij drong aan op boschbouwonderwijs en hielp zelf krachtig mede de noodige kennis te verspreiden.

Hierin kwam pas verbetering, toen na vele mislukte pogingen om tot boschbouwonderwijs te komen, in 1887 te Frederiksoord de G. A. van Swieten boschbouwschool werd geopend, die in de opleiding van boschwachter voorzag en vooral, toen deze school in 1902 plaats maakte voor den opleidingscursus der Nederl. Heidemaatschappij, waardoor het peil van het onderwijs werd verhoogd.

De mede door den invloed van de Nederl. Heide Mij. en van het Staatsboschbeheer ingetreden verbetering van den particulieren boschbouw werd echter in belangrijke mate belemmerd door de lage houtprijzen, die vooral na den vorigen oorlog elk initiatief tot verbetering beletten en waardoor ook de aanstelling van deskundig personeel veelal onmogelijk werd gemaakt. De stijging van onze boschoppervlakte, die na 1888 weer intrad, begon na 1911 wederom te dalen. Zij heeft het in laatst genoemd jaar bereikte hoogste cijfer ondanks de groote oppervlakte bosch, welke sedert dien van Staatswege of met Staatshulp wordt aangelegd, nog steeds niet weder bereikt.

²⁾ Van Dissel: „Boschbouw”, overdruk uit „De Nederl. Landb. 1813—1913”, blz. 19.

³⁾ Van Dissel: „Boschbouw”, overdruk uit „De Nederl. Landb. 1813—1913”, blz. 12 en 13.

⁴⁾ Van Dissel: „Gedenboek Staatsboschbeheer 1939”, blz. 23.

Toen in het begin van dezen oorlog een aanmerkelijke verbetering in de houtprijzen intrad, ontstond eindelijk het uitzicht op een loonend bedrijf. De hoop werd levendig, dat het particuliere boschbedrijf eindelijk gelegenheid zou krijgen zich te ontplooiën, zoowel ten bate van den boschbezitter zelf als van onze samenleving. Het onlangs ingestelde Staatstoezicht zou dan vanzelf het karakter hebben kunnen krijgen van voorlichting op den grondslag van onderlinge samenwerking tusschen boscheigenaar en overheid om uiteindelijk te komen tot een technisch hoogstaande cultuur.

Aan de verwachting naar een prijsregeling voor het hout, gegrond op de productiekosten en die den houtproducent een billijke vergoeding zou waarborgen voor het in zijn bedrijf werkzame kapitaal en zijn risico, is helaas den bodem ingeslagen. Daarmede is den particulieren boschbouw de onontbeerlijke grondslag voor een technische verbetering ontnomen.

Het gevolg hiervan is, dat den boschbezitter zooals Ir Bonnema in zijn artikel aantoonde, zoolang de huidige houtprijzen van kracht blijven, elk uitzicht op winst is ontnomen, maar ook dat het Staatstoezicht, inplaats van een bevruchtende samenwerking tusschen boschbezitter en overheid, onwillekeurig het karakter zal verkrijgen van autoritair dwang, met alle ongewenschte gevolgen van dien.